

ULUSLARARASI AMİSOS DERGİSİ
THE JOURNAL OF INTERNATIONAL AMİSOS

Cilt/Volume 2, Sayı/Issue 3 (Aralık/December 2017), ss./pp. 11-23

DOI:

ISSN: 2587-2222 / e-ISSN: 2587-2230

Makale / Article

Geliş Tarihi/Received: 06. 10. 2017

Kabul Tarihi/Accepted: 26. 12. 2017

ANKARA/ALTINDAĞ İLÇESİ ULUS MEVKİİ'NDE BULUNAN
ANTİK ROMA TİYATROSU
DAS ANTIKE RÖMISCHE THEATER BEFİNDET SİCH IN
ANKARA/ALTINDAĞ İM STADTTEİL ULUS

Muhammet Fatih DEMİRDAĞ*

Özet

Ankara ilinin Altındağ ilçesinde Ankara Kalesinin Bent deresine baktığı kuzey-batı yamacında bulunan tiyatro yapısı Tabakhane Mahallesi, Hisar Park caddesi ile Pınar sokak arasındaki eski Berlin Oteli, yıkılan eski öğretmenler evinin yanında bulunmakta ve karşısında Hitit Otel yer almaktadır. Temizlik çalışmaları ile sahne binasındaki yüksek otlar, dikenli bitkiler ve orkestra tabanındaki otlar ile tiyatro basamaklarında oluşan arkeolojik mimari izleri kapatan ayırık otları temizlenmiştir. Aynı zamanda restorasyon ve kazı çalışmaları devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ankara, Tiyatro, Antik Tiyatro, Roma Tiyatrosu, Kazı Çalışması.

* Arkeolog, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Öğrencisi, demirdagfatih06@gmail.com

Zusammenfassung

Im nordwestlichen Hang der Ankara-Provinz Altındağ in der Provinz Altındağ befindet sich dieses Gebäude am nordwestlichen Hang der Stadt Tabakhane zwischen dem Friedhof von Hisar und der Pınar-Straße. Das ehemalige Berliner Hotel liegt Am Ende des zerstörten alten Lehrerhauses und gegenüber dem Hitit Hotel. Die Reinigungsarbeiten haben das hohe Gras des Bühnengebäudes, Kräuter und Kräuter auf dem Orchesterboden und das Unkraut, das die archäologischen architektonischen Spuren abdeckt, die sich auf den Theaterschritten bilden, geklärt. Gleichzeitig werden die Restaurierungs und Aushubarbeiten fortgesetzt.

Schlüsselwörter: Ankara, Theater, Altes Theater, Römisches Theater, Ausgrabung.

Ankara çok eski dönemlerden itibaren sürekli yerleşim görmüş ve jeopolitik konumu sayesinde pek çok uygarlığa beşiklik yapmıştır¹. Genel olarak Ankara ve çevresinde bu uygarlıklara ait izler sıkça karşımıza çıkmaktadır. Bunlar arasında; Ankara Kalesi, Frig Tümlüsleri, Julian Sütunu, Roma Çağı Tiyatrosu, Augustus Tapınağı, Hacı Bayram Camii ve Roma Hamamı'nı sayabiliriz. Bu çalışmada Ankara Antik Roma Tiyatrosunun tanıtımı yapılmaya çalışılmış, tiyatronun tarihçesi, konumu ve temizlik çalışması hakkında bilgiler verilmiştir.

1982 yılında Anadolu Medeniyetler Müzesine bir ihbar yapıldığı bilinmektedir. Bu ihbar ile Umum Kunduracılar Sitesinin yaptırmakta olduğu Han için dozerle yapılan temel çalışmalarında da, tiyatro olabileceği düşünülen antik bir yapıya zarar verildiği görülerek temel kazma çalışması durdurulmuştur. Akabinde ise Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Klasik Arkeoloji Ana Bilim Dalı öğretim üyeleri ve müze elemanları ile yapının bulunduğu mevkiide daha detaylı bir araştırma ile yapının bir tiyatro olduğuna karar verilmiş ve 10.11.1982 tarihli raporla Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğüne haber verildiği bilinmektedir². Ayrıca bu rapora Aykut Özet, Aynur Özet, Fatma Özoral, İnci Bayburtluoğlu ve Çelik Topçu'u imzalarını atmışlardır.

¹ Ankara'nın bugünkü kent sınırları ve çevresinde Prehistorik dönemler kadar uzanan birçok yerleşme bulunmaktadır. Antik devirde Ankara'nın Akropolisi bugünkü Hacı Bayram Camii'nin bulunduğu yerde idi. Roma döneminde Ankara kenti, Augustus Tapınağı'nın bulunduğu bu kutsal tepenin etrafını çeviriyordu. Çankırı caddesi üzerindeki Roma Hamamı, Ankara kalesi dibindeki Roma Tiyatro'su ve Hisar'daki Kale'nin kendisi Roma kenti sınırları içinde idi.

² Bayburtluoğlu 1987: s. 9.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün bildirişiyle 1982 yılının sonlarında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Klasik Arkeoloji ana bilim dalı öğretim üyelerinden Doç. Dr. Coşkun Özgünel'in kazı başkanlığında arkeoloji bölümü öğrencilerinin oluşturduğu bir grupla çalışılan ve sondaja benzer yaklaşık üç gün içinde yapılan çalışmalar 1983 yılında yine aynı arkeoloğun başkanlığında Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile Müze çalışanlarından ve yine arkeoloji bölümü öğrencileri ile çalışmalar sürdürülmüştür³.

1984 yılında ise dönemin müze müdürü Osman Aksoy'un başkanlığında gerçekleştirilen kazı araştırmaları 1985'te kazı grubuna katılan Doç. Dr. Orhan Bingöl'ün bilimsel sorumluluğunda, İ. Bayburtluoğlu, M. Kutkam, C. Topçu, N. Eser, M. Kirişçiöğlü, Fotoğrafçı M. Aydemirli, Konservatör Fethi Ünlü'nün destekleriyle devam etmiştir. 1986 yılında da kazı çalışmalarına hepsi Müze elemanlarının oluşturduğu bir grupla devam edilmiştir (Resim 1).

“1982 yılından itibaren her yıl aşağı yukarı üç ay süren dört dönem sonucunda tiyatronun dış mekânı Orkestraya geçişi sağlayan tonozlu iki bölümü ile Doğu Parodosun tümü, Orkestra, Caveanın ikinci Diazomaya kadar olan büyük bir bölümü, Batı Parodosun yola kadar olan, kısmı Proskenenin tümü, Skene yapısının yol altında kalan dış kuzey duvarı yüzü dışında tamamı temizlenerek açılmış, büyük mimari blok objeleri orkestradan çıkartılarak öğretmenler evi arkasına istiflenmiş (binanın yıkılması ile bloklar 2011 yılı çalışmalarında yıkılan binanın yerine taşınmıştır) ve böylece tiyatronun durumu anlaşılabilir hale gelmiştir”⁴.

Araştırma ve çalışmaların zor koşullar altında gerçekleştiği ifade edilmektedir. Zira tiyatroda toprağın rahatça atılabileceği bir alanın olmaması ve kazılan toprağın birikmesi çalışmaları oldukça zorlaştırmıştır. Bunun yanı sıra cavea içinden geçen modern pis su kanallarından akan suların sağlığı tehdit edici olması ve temel kazısı sırasında dozerin büyük taş bloklarını Orkestra içerisine yığması bu problemler arasında sayılabilir. En büyük sorun ise kazı alanının temiz tutulmamasıdır. Keza çevresinin tellerle çevrili olmasına karşın mahalle sakinlerinin kazı alanına girmeleri, çöplerini dökmeleri zaman zaman taşları devirerek zarar vermeleri önlenememektedir. Buna ilaveten geceleri evsiz-barksız insanlar için sığınak amaçlı kullanılarak yiyecek ve içecek çöpleriyle kirletilmektedir. Ayrıca özellikle kış mevsiminde caveaya açık su kanallarından sızan sular ve bu suların Orkestra içerisinde birikmesinin tiyatronun açılan kısımlarını tahrip ettiği de görülmektedir (Resim 2-3).

³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Bayburtluoğlu 1987: s. 9-23, Res. 1-23.

⁴ Tiyatronun yaklaşık 50 x 43,5 m civarında olduğu ifade edilmiştir; Kadioğlu 2004: s. 123-140.

Antik dönem yazarlarının Ankyra⁵ hakkında verdikleri bilgiler arasında tiyatrodan bahsedilmediği belirtilmektedir. Ancak bu hususla ilgili olarak Ankara'da rastlanan bazı yazıtlardan tiyatro hakkında bilgi edinilmektedir. Bu bilgilere göre yazıtlarda şehir tarafından "Agonothetes"⁶ ünvanının geçmesi⁷ bir tiyatro yapısının varlığını düşündürmektedir (Resim 4).

Ankara Roma Hamamında korunmuş bir heykel kaidesinin üzerinde bulunan bir yazıtta Dionysos şenlikleriyle ilgili olarak bir kararname yer almaktadır. Bu yazıtın Ulpus Aelius Pompeianus'un agonluğu zamanında yürütülen bir kararname olduğu ifade edilmektedir. Üzerinde ise taş kazılarak tiyatronun konumu hakkında yazı bulunkatadır⁸. Bu sebeple Ankara'da bir tiyatro yapısının yer aldığı aşikârdır⁹.

Tiyatro yapısı hakkında modern yazarların da bilgi vermediği bilinmektedir. Uzun yılları kapsayan bir süreçte toprağın altında gizli kaldığı veya tahribe maruz kaldığı düşünülmektedir. Keza XVI. Yüzyıldan itibaren ticaret amaçlı Ankara'ya gelen Avrupalı tüccarların Ankara'daki mimari yapıtlardan bahsetmelerine, özellikle Hans Dernschwamm'ın XVI. yüzyıl ortalarında Richard Pockoke'un tiyatronun aşağısındaki Bent deresinden söz etmelerine rağmen¹⁰ tiyatrodan bahsedilmemesi o zamanlardan itibaren tiyatronun üzerinin örtüldüğünü veya bir yapılaşmanın olabileceğine işaret etmektedir.

"İnci Bayburtluoğlu yapıyı hyposkenion'daki bir hücrenin içerisinde bulunan kadın başına dayanarak, Ankyra Tiyatrosunu M.S 1.yy'ın ikinci yarısına ya da 2.yy'ın başlarına tarihlemektedir"¹¹.

S. Mitchell yapının büyük bir olasılıkla İmparator Augustus Döneminde inşa edildiğine işaret etmektedir¹². Ayrıca yapının erken imparatorluk döneminde yapılmış olduğu düşünülmektedir¹³.

Yapının caveası doğal bir tepe yamacına inşa edilmiştir. Anadolu'da Pergamon, Aspendos, Olympos ve Phaselis tiyatroları dışındaki çoğu Roma İmparatorluk Dönemi tiyatroları yarım daireyi aşan cavealarıyla (koilon) Grek planını, dolayısıyla Anadolu-Hellenistik geleneğini devam ettirmişlerdir.

⁵ Latince "ancyra" kelime anlamı "Gemi Çapası" veya "Gemi Demiri" dir.

⁶ Genel eğlenceleri, tiyatro ve diğer oyunları düzenleyen kişilere verilmiş isim; Tekçam 2007: s. 4-5.

⁷ Erzen 1946: s. 76-77, Dipnotlar 1-2.

⁸ A. g. e. 96 Lev. VII-IX, Res. 19.20, Dipnot 3; Bosch 1967.

⁹ Fakat 1982 yılında bir telefon ile tesadüf sonucu ortaya çıkmadan önce yeri hakkında kesin bilgiler verilmemekteydi.

¹⁰ Eyice 1972: s. 69, Dipnot 21, s. 70-78, Dipnot 24.

¹¹ Aktaran Kadioğlu 2004: s. 123-140.

¹² Aktaran Kadioğlu 2004: s. 123-140.

¹³ Bunun sebebi çok düzgün işlenmiş andezit blok taşlara bağlanmaktadır; Kadioğlu 2004: s. 123-140.

Cavenın yarım daireyi aşması ve doğal bir yamaca yaslanması Roma geleneğinden ayrılan yönleri olarak belirtilmektedir. Caveanın basamaklarının, kayaların oyulması ve moloz taş-harç dolgusu ile meydana getirilmiş bir temel üzerine andezit blokların dizilmesiyle inşa edildiği belirtilmektedir¹⁴.

Ankyra Tiyatrosu'nun sahne binasında analemma ve parodos tonozlarında görülen özenli taş işçiliğiyle vurgulanması Anadolu Hellenistik Dönem tiyatroları için karakteristik bir özelliktir¹⁵ (Resim 5a-5b-6). Yapı, Vitruvius'un Roma Tiyatrosu için öngördüğü kurallardan sadece pulpitum yüksekliği ile uyuşmaktadır. Kanatları, geçiş holü ve parodos tonozları üzerinde yükselen caveanın sahne binasıyla birleşerek bir bütün oluşturması da yine Roma özelliği olarak sayılabilir¹⁶.

Yapının orkestrası görüntü olarak bir Circus'un¹⁷ orkestrasına benzemektedir. Ayrıca orkestrayı çevreleyen duvarın kesme gri-beyaz kireçtaşı bloklardan meydana getirildiği bilinmektedir. Kadioğlu'nun belirttiği üzere;

“Bu duvarla ilgili olarak çok az sayıda kireçtaşı blok korunmuş olduğu için bu duvarın bir korniş blok sırası ile bitip bitmediğini söylemek mümkün değildir”¹⁸.

Tiyatronun düzgün işlenmiş ve bosajlı andezit bloklardan pseudo-izodomik¹⁹ biçimde oluşturulan analemmataya sahip olduğu bilinmektedir ve yapının sahne binası (skene) da analemmataya benzer çok düzgün işli andezit bloklara sahiptir²⁰.

Kazı çalışmalarında yıkılan iki evin mahallede bulunan diğer öteki evlerde²¹ olduğu gibi çok sonraları, olası bir ihtimalle de 19. yüzyıl sonlarında inşa edildiği olduğu düşünülmektedir. Zira 1984'te kaldırılan döküntüden veya birikintinin üst düzeylerinde rastlanan lamba, tabak, fincan ve bu tip çeşitli malzeme ve parçaları bu ihtimali desteklemektedir²². Ayrıca 1986 kazı çalışmalarının nihayetinde batı analemma duvarının bitişiğinde yüzeye çıkarılan bir çömlekçi fırınından, daha erken İslami dönemlerde tiyatro üzerinde büyük yapılaşmaların bulunmadığı bilinmektedir.

Sonuç olarak tipik bir roma mimarisini taşıyan Antik Roma Tiyatrosu Ankara Ulus için önemli bir arkeolojik kültür alanıdır. Kazılar henüz tamamlanmamış, restorasyon çalışması bitmemiş ve tiyatronun çevresi tümüyle açılmamıştır (Resim 10-11).

¹⁴ Kadioğlu 2004: s. 123-140.

¹⁵ Isler 1994: s. 683.

¹⁶ Bkz. Müller 1886: s. 16.

¹⁷ Antik Roma Döneminde, oyun, at ve araba yarışı düzenlenen yapıya verilen isimdir; Tekçam 2007: s. 44-45.

¹⁸ Orkestra ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Kadioğlu 2004: s. 123-140.

¹⁹ Adam 1994: s. 110.

²⁰ Kadioğlu 2004: s. 123-140.

²¹ Şuanki hali ile tiyatro çevresindeki eski bentderesi evleri yıkılmıştır.

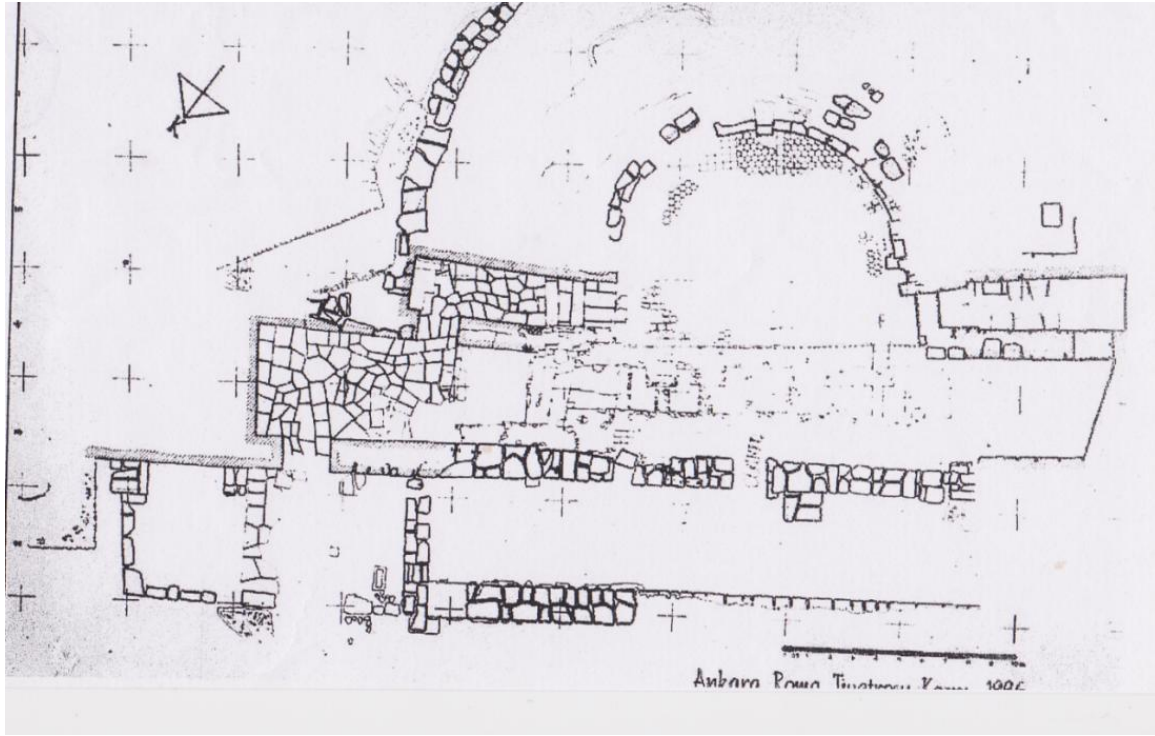
²² Tiyatro dolgusunun üst seviyelerinde ve evin enkazı.

Mevcut alanda tahribatların önüne geçilmesi ve restorasyon çalışmaları için Anadolu Medeniyetler Müzesi çalışmalara devam etmektedir.

KAYNAKÇA

- Adam. J.P.** (1994), *Roman Building: Materials and Techniques*, Indiana University Press.
- Bayburtluoğlu. İ.** (1987), “Ankara Antik Tiyatrosu”, *Ammy* 1, ss. 9-23.
- Bosch. E.** (1967), *Quellen zur Geschichte der Stadt Ankara im Altertum*, Türk Tarih Kurumu Basimevi, Ankara.
- Erzen. A.** (1946), *İlkçağda Ankara*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Eyice. S.** (1972), *Ankara'nın eski bir resmi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Isler. H. P.** (1994), “Die antike Theaterarchitektur”, eds, P. Ciancio Rossetto-G.Pisani Sartori, *Teatri greci e romani alla orginal del linguaggio rappresentato I*.
- Kadıoğlu. M.** (2004), “Ankyra Tiyatrosu: Ön Rapor/Vorbericht über das Theater von Ankyra”, Z. Çizmeli Öğün- T. Sipahi- L. Keskin (ed), I.-II. Ulusal Arkeolojik Araştırmalar Sempozyumu Anadolu/Anatolia Ek Dizi 1, ss. 123-140.
- Müller. A.** (1886), *Lehrbuch der Griechischen Bühnenaltertümer*, Freiburg.
- Tekçam. T.** (2007), *Arkeoloji Sözlüğü*, Alfa Yayınları, İstanbul.

RESİMLER

Res. 1: Tiyatro Planı (Anadolu Medeniyetler Müzesi Arşiv)

Res. 2: Temizlik Öncesi Görünüm²³

²³ Fotoğraflar kazıya katıldığım dönemde çekilmiştir (2010).

Res. 3: Temizlik Sonrası Görünüm

Res. 4: Tiyatro Genel Görünüm

Res. 5a: Sahne Binası ve Hatları

Res. 5b: Sahne Binası ve Hatları

Res. 6: Sahne Binası (Skene)

Res. 7: Dört Basamaklı Proskeneeye Çıkan Merdiven

Res. 8: Eğik Tonozlu Kemerler Kapı

Res. 9: Anastyros

Res. 10: Kazı Çalışmalarından Bir Görünüm

Res. 11: Temizlik Çalışmalarından Bir Görünüm